

Historia samurajskiego miecza i jego przeznaczenie...

autor: Łukasz Balcerzak

Spis treści

Wstęp.....	2
Historia.....	3
Miecze.....	5
Miecz i proces wytwarzania.....	6
Katana dzisiaj?.....	7

Wstęp

Witam, Drogi Czytelniku, i pozwól, że Cię oprowadzę po niniejszej stronie. Jak już się zapewne domyślasz, jej treść poświęcona jest tematowi białej broni używanej niegdyś przez samurajów. Znajdziesz tu zarys historyczny dotyczący wspomnianego tematu oraz nieco moich przemyśleń. Przy omawianiu wszelkiego rodzaju mieczy nie może się obyć także bez zdjęć, do których link można znaleźć po prawej stronie.

Ponadto zapraszam do ściągania całej zawartości merytorycznej niniejszej strony, która w formie pliku .pdf jest do pobrania (również po prawej).

Życzę miłej lektury!

Historia

Pierwsze miecze tego typu pojawiają się pod nazwą *Kara-tachi* już około 646 r. n.e. jako wersje rozwojowe importowanych chińskich mieczy ze stali. Zbliżone były kształtem, lecz nie posiadały jeszcze charakterystycznego zdobnictwa i jelca tarczowego. Dopiero w okresie *Muromachi* (1392-1573) pojawia się miecz podobny do tradycyjnego *katana*, zwany *uchigatana* (w wolnym tłumaczeniu "miecz uderzeniowy"). Pod koniec tego okresu staje się on ulubioną bronią bojową samurajów. Istnieje jeszcze wiele innych wersji mieczy z tego okresu, ale różnice pomiędzy nimi są zazwyczaj kosmetyczne.

W okresie *Edo* (1603-1868) następuje usystematyzowanie produkcji mieczy. Powstaje szereg praw regulujących sposoby noszenia i używania broni. Powstaje określenie *daisho*. Wyodrębniają się rodziny płatnerskie specjalizujące się w produkcji *katana*. To właśnie w tym okresie powstaje większość tradycyjnych nazw.

Różnice między mieczami *tachi*, a *katana* wynikają przede wszystkim ze sposobu noszenia broni □ *tachi* noszony był na dwóch rapciach *ashi* ostrą stroną głowni ku dołowi i używany w przypadku stosowania zbroi. *Katana* □ noszona przy normalnym ubraniu, a zatem bez rapci, przetknięta przez pas (*kakuobi*) ostrą stroną głowni ku górze. Sposób noszenia wpłynął nie tylko na strój (*koshirae*), a w szczególności na pochwę (*saya*), która w przypadku *tachi* miała specjalne dodatkowe pierścienie, ale także na samo ostrze, które przy *tachi* było zwykle bardziej wygięte.

W pochwie mieczy mniej zamożni posiadali schowki na dodatkowe akcesoria: *kozuka*, *kogatana*, *kogai*, *waribashi* i *umabari*. Bardziej zamożni, mogący sobie pozwolić na krótszy miecz *wakizashi* lub sztylet *tanto*, akcesoria te przechowywali przy nich. Krótszy miecz lub sztylet można było nosić zawsze ze sobą, a dłuższy zostawiało się w specjalnym miejscu przed wejściem do wnętrza domostwa.

Edykt *Haito-rei* z 1876 zabronił posiadania broni wszystkim Japończykom, za wyjątkiem wojska i policji. Umiejętności władania tą bronią zanikały i przekształciły się w szermierkę widowiskową (*kendo*) oraz w szermierkę medytacyjną (*iaijutsu*). Do 1933 nie wytworzono żadnego tradycyjnego miecza *katana* (oczywiście oficjalnie). Miecze *gunto*, używane przez wielu japońskich oficerów w czasie II Wojny Światowej były stylizowane właśnie na *katana* okresu *Edo*.

Przed II Wojną Światową wznowiono naukę szermierki bojowej w Akademii Wojskowej Toyama Ryu. Z niej to powstał nurt obecnie stosowanej szermierki bojowej (*battodo*), a z powiązania z *iaijutsu* powstało *iaido*.

Dzisiaj miecze japońskie dzieli się na stare - historyczne - kolekcjonerskie, na tworzone obecnie w Japonii zwane *nihonto* oraz na tworzone z zachowaniem wszelkich restrykcji technologicznych poza granicą Japonii. Prócz tego oferuje się wiele replik i podróbek ze stali nierdzewnej oraz miecze wytwarzane innymi (bardziej zaawansowanymi) technologiami, które choć podobnie wyglądają nie są zaliczane do mieczy japońskich. Wytwarzanie nowych mieczy w Japonii jest obwarowane narzuconym przez rząd limitem rocznym.

W Japonii obowiązuje również nakaz niszczenia mieczy *gunto* (patrz wyżej), jako że ich produkcja miała charakter masowy, fabryczny, i nie spełniała standardów jakości przyjętych dla broni kutej ręcznie. Poza Japonią mieczy *gunto* jest jednak bardzo wiele, zwłaszcza w USA, przywiezionych po II Wojnie Światowej przez amerykańskich żołnierzy.

Miecze

Katana - tradycyjny japoński miecz o długości głowni (*nagasa*) powyżej 60 cm, jednosiecznej, o kształcie lekko wygiętym do góry i zaokrąglonym lub ściętym sztychu. Jelec tej broni (*tsuba*) ma kształt bogato zdobionej tarczki. Rękojeść (*tsuka*) wykonana jest z wydrążonego drewna lub miedzi, z opłotem jedwabnym i elementami dekoracyjnymi.

No-Dachi - zwany również *daikatana* - niezwyklej rozmiarów (długość nawet do 2,5m) japoński miecz wykorzystywany do walki w polu. Broń tę noszono na plecach, ukrytą w prostych, drewnianych pochwach. Podczas walki oddziały żołnierzy wyszkolonych we władaniu *no-dachi* atakowały linie wroga usiłując ją przerwać. Trening walki tym mieczem trwał ok. dwóch lat, a przyszli wojownicy ćwiczyli dzień w dzień pod okiem swojego *sensei*. Możliwa praca opłacała się jednak, ponieważ do wojownika który umiał sprawnie posługiwać się *no-dachi* na polu walki rzadko kiedy ktoś podszedł na dystans bliższy niż 2m. Oreż nie zyskał jednak dużej popularności, dlatego wyprodukowano niewiele egzemplarzy. Z powodu imponujących rozmiarów, *no-dachi* upodobało sobie wielu artystów, którzy na swoich obrazach o tematyce batalistycznej często przedstawiali wojowników dzierżących *no-dachi*.

Miecz i proces wytwarzania

Ostrze miecza wytwarzane było przez płatnerza (*kaji*) wiele lat, a nawet większość życia w skomplikowanym procesie, którego szczegółów mistrzowie płatnerscy okresu Edo strzegli jak oka w głowie. Obecnie proces ten jest poznany i wykorzystywany w tworzeniu nowych mieczy zarówno w Japonii jak i poza jej granicami. W najprostszym wypadku ze zwykłej gaski stali formowano długi pręt, który następnie przecinano, nakładano na siebie dwie połówki i sklepywano na powrót w pręt. Był on następnie wielokrotnie podgrzewany w palenisku lub piecu solnym, a potem umieszczany w olejach o recepturze (będącej tajemnicą kowala) i stopniowo schładzany. Taki wielokrotny proces przecinania i sklepywania powodował, że ostrze miało konstrukcję laminatu (wielu warstw) stalowego, co przyczyniało się do zwiększenia wytrzymałości bez utraty elastyczności. Charakterystyczny wygięty kształt ostrza spowodowany jest obróbką temperaturową w ostatniej fazie formowania głowni. Polega ona na zmianie czasu studzenia krawędzi ostrza (*yakiba*) w stosunku do reszty (*ji-hada*), przez co uzyskuje się różne twardości, odpowiednio około 60 HRC i 40 HRC.

Teraz surową klingę przejmował szlifierz (*togishi*), który ręcznie za pomocą zestawu kamieni wodnych modelował, ostrzył i w końcu polerował powierzchnię. W nowoczesnym lustrzanym stylu polerowania stosuje się jeszcze igły stalowe.

Ukończoną głownię umieszczano w tymczasowej rękojeści i wykonywano próbę cięcia. Wynik, wraz z potwierdzeniem miejscowego *shoguna* zapisywano na cienkiej kartce papieru ryżowego i umieszczano w rękojeści docelowej (*tsuki*). *Jelec tarczowy (*tsuba*) był wytwarzany przez odrębnych rzemieślników i można go było wymieniać.*

*Ponieważ za właściwy miecz - duszę samuraja - uważano tylko klingę, mogła ona posiadać różne stroje (*koshirae*): domowy, podróżny, ceremonialny - zawsze składające się z pasujących stylem rekojesci, jelca, i pochwy (*saya*). Bardzo często stosowano też specjalny strój do przechowywania zwany *shirasaya* wykonywany z czystego drewna bez żadnych elementów ozdobnych lub z innego materiału.*

*Rękojeść użytkową wytwarzano z różnych rodzajów drewna. Dwa wyżłobione elementy boczne były owijane na mokro skórą (*same*) najczęściej z rekina, płaszczy lub raji. Po wyschnięciu taka konstrukcja stawała się nie do przełamania. Od strony wystającego ostrza zakładano metalowy lub rogowy pierścień wzmacniający (*fuchi*) z drugiej strony zakańczano takim samym kapturkiem (*kashira*). Powierzchnię pomiędzy pierścieniem a kapturkiem najczęściej pokrywano opłotami materiałowymi z bawełny lub jedwabiu (*ito*). Pod opłot wkładano zwykle dwa *menuki*, ozdoby które mogły albo zasłaniać otwory kołków mocujących klingę (*mekugi*) albo przez podniesienie opłotu wypełniać wnętrze trzymającej rękojeść dłoni. Miecz umieszczany był w drewnianej pochwie (*saya*) lakierowanej lub rzadziej oblekanej skórą.*

Katana dzisiaj?

Co pozostało po dawnej świetności broni białej rodem z Japonii? Na pewno przebogata, do tej pory kryjąca wiele sekretów historia. Co poza tym? Również - chyba zgodzi się ze mną każdy - dobre wrażenie. Sam dźwięk wymawianego słowa budzi u wielu swego rodzaju radość odczuwaną na samą myśl o samurajskim mieczu. Właśnie! Mówiąc o japońskich mieczach nie można zapomnieć o postaci samuraja, która dla Europejczyków od zawsze kojarzona jest z honorem (i słusznie!). A honor - jako wartość wyższa w dzisiejszych czasach w pewnym sensie zanika (niestety!).

No, ale to już rozważanie na całkowicie inną dysputę. Jakiego losu doczekała się zatem japońska broń biała? Dziś, jest już raczej tylko wspaniałym "tchnieniem" przeszłości Japonii. W sklepach, na targowiskach, w szczególności w miejscowościach turystycznych, na aukcjach internetowych - dziś w każdym z tych miejsc znajdziemy spory (czasami nawet całkiem bardzo spory) asortyment mieczy tworzonych współcześnie na wzór średniowiecznych egzemplarzy. I chociażby z tego względu wydaje mi się, że najlepsze czasy wszelkiego rodzaju *katan* minęły bezpowrotnie, a ich prawdziwą wartość możemy poczuć po chwilowej zadumie...